

ГАЛУЗЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЯК ПЕРСПЕКТИВА ДЛЯ ОСВІТИ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Галина Цигура
кандидат сільськогосподарських наук, доцент, докторант
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
Чернігів

Сергій Гаркуша
доктор педагогічних наук, професор
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів

Робота присвячена висвітленню перспективи залучення майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до освітньої діяльності для сталого розвитку. Коротко представлені історичні моменти становлення нового напрямку розвитку людства – сталого розвитку та залучення світовим товариством до цього процесу галузей освіти і спорту. Наводиться визначення понять «сталий розвиток», «освіта для сталого розвитку». Акцентується увага на повільності впровадження освіти для сталого розвитку в Україні.

В результаті аналізу реєстру суб'єктів освітньої діяльності Міністерства освіти і науки України з'ясовано, що кожна область України має заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців фізичної культури і спорту. Згідно з інформацією офіційних електронних сайтів закладів вищої освіти України, повну версію освітніх програм на своїх офіційних сайтах надають близько 25% закладів вищої освіти. Біля 50% з них подають інформацію щодо повного чи часткового формування у випускників компетентностей, які сприятимуть освіті в інтересах сталого розвитку.

Важливими умовами забезпечення сталого розвитку суспільства є освіта і спорт. Масштаб підготовки фахівців з фізичної культури і спорту в Україні є всеосяжним. Для більш перспективного залучення майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до освітньої діяльності з питань сталого розвитку необхідне успішне формування відповідних для цього компетентностей згідно зі стандартом вищої освіти України за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт». Це потребує коригування освітніх програм (перегляду і корекції матриці відповідності програмних компетентностей компонентам освітніх програм) та внесення змін до їх змісту відповідно до освітнього стандарту, введення питань зі сталого розвитку у навчальні програми різних дисциплін та впровадження окремого курсу «Основи сталого розвитку суспільства».

Ключові слова: *сталий розвиток, освіта для сталого розвитку, майбутні фахівці фізичної культури і спорту, заклад вищої освіти, освітня програма, компетентності.*

Вступ

Однією з передумов входження України до єдиного Європейського освітнього простору є впровадження європейських норм в освіті й науці. Завданнями, що забезпечують національні інтереси України, зміцнюють авторитет і конкурентоспроможність нашої держави в міжнародних відносинах, обумовлюється потреба постійного оновлення та осучаснення освітнього процесу. Він має бути чітко орієнтований на демократичні цінності, ринкові засади економіки, найсучасніші науково-технічні здобутки [2].

Розбудова незалежної України, відродження української нації, підтримання міжнародних угод з питань сталого розвитку, спонукали до нового бачення професійної підготовки майбутніх фахівців, спрямування її на потреби людини й держави. Глибокі соціально-економічні трансформації суспільства, розвиток економіки на ринкових засадах, поява ринку праці, переорієнтація суспільства на шлях сталого розвитку і зростання сектора освітніх послуг потребує якісних змін у концептуальних засадах професійної підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців, у тому числі й фахівців галузі фізичної культури і спорту [43].

Актуалізація проблеми фізкультурної освіти для сталого розвитку зумовлюється потребою оздоровлення нації, у зв'язку з погіршенням фізичного стану багатьох категорій населення, зокрема учнів і студентів, й паралельного формування системного мислення, у зв'язку з накопиченням глобальних проблем людства та новими уявленнями про педагогічну освіту в цілому, які потребують переходу від наукоучіння до формування культури особистості [4].

Залучення освіти для вирішення питань сталого розвитку пов'язане з масштабною конференцією ООН в Ріо-де-Жанейро (13-14 червня 1992 року) з проблем навколишнього середовища і розвитку. На цій конференції була запропонована Концепція сталого розвитку суспільства, яку підтримали 179 країн світу, в тому числі й Україна. Сталий розвиток стає незаперечною метою міжнародної й національної політики. Реалізація положень концепції та стратегії сталого розвитку суспільства, яка пов'язана з усвідомленням того, що високі темпи економічного зростання й споживання є загрозливими для існування всього живого на планеті, бо призводять до погіршення стану навколишнього середовища, що з кожним роком все більше і більше прискорюється, потребує освіченості у цих питаннях. Тому з 1992 року освіту визнають основною рушійною силою сталого розвитку.

Але про освіту як засіб спрямування людства шляхом сталого розвитку була мова і раніше. Формулюванню концепції сталого розвитку передувала активна діяльність науковців починаючи з 60-х років минулого століття, які намагалися привернути увагу громадськості до глобальних проблем людства того часу [38] та розгляд екологічних проблем навколишнього середовища на сесіях ООН у 1968 р., 1972 р. та 1983 р. [10]. У результаті, на сесії ООН у 1983 році було прийнято рішення створити комісію для дослідження екологічних і глобальних проблем та створення «довгострокової Стратегії щодо навколишнього середовища для досягнення сталого розвитку в період до 2000 року і надалі» [9, с. 179], головою якої стала прем'єр-міністр Норвегії

Г. Брундтланд. Результати чотирирічної роботи вона представила у 1987 році на черговій сесії ООН у вигляді доповіді «Наше спільне майбутнє» [58]. Нею було зазначено, що у світі процеси економічного зростання не узгоджені з можливостями природного середовища і призводять до екологічної деградації, тому потрібен новий підхід, який би забезпечив розвиток в умовах гармонії людини і довкілля, тобто для подальшого успішного розвитку людства питання економічного розвитку і стану навколишнього середовища не можна розглядати окремо одне від одного [8, с. 18]. Для досягнення успіху у новому напрямі розвитку важливо мати політичну волю, налагодити міжнародне співробітництво та масове інформування населення із залученням недержавних організацій, навчальних закладів і наукових установ [8, с. 14]. Тобто на освіту як елемент сприяння досягненню сталого розвитку суспільства Г. Брундтланд звертає увагу ще у 1983 році, під час роботи в комісії по дослідженню екологічних і глобальних проблем.

Поняття «сталий розвиток» на той час Г. Брундтланд було визначене як розвиток, який відповідає потребам нинішнього покоління, не позбавляючи майбутні покоління задовольняти свої потреби [8, с. 24]. Таке визначення призвело до його широкого обговорення в наукових колах, зокрема, звертається увага на суперечливість терміну, неоднозначність та антропоцентричність (Ю.Марков, 2005) визначення.

Неоднозначність терміну «сталий розвиток» є наслідком його перекладу. О. Вальченко та В. Ільченко наводять у своєму дослідженні варіанти перекладів терміну «sustainable development» з різних мов: з італійської мови переклад звучить як «розвиток, що заслуговує на підтримку», з французької – «довгостроковий розвиток», з японської – «тривалий розвиток», з німецької – «тривалий розвиток», зі шведської – «стійкий розвиток». Українською мовою англomовне «sustainable development» перекладається як «життєздатний розвиток», або «розвиток, що сам підтримується», а тлумачать його інколи як всебічно збалансований розвиток [6]. Л. Корнійчук зазначає, що словосполучення має в своєму змісті такі семантичні відтінки як «життєздатний», «усебічно збалансований», «достатній» [25]. Л. Мельник категоричний і використовує тільки вислів «стійкий розвиток» [27, с. 413]. В. Артеменко стверджує, що терміни «сталий розвиток» і «стійкий розвиток» є рівнозначними (В. Артеменко, 2006). У працях Ю. Скиби зустрічаємо «збалансований розвиток» (Ю. Скиба, 20012). Е. Гірусов та Г. Платонов вважають більш доцільним вживання таких термінів як «ноосферний розвиток», «біосферосумісний розвиток», «екорозвиток» (Е. Гірусов та Г. Платонов, 1996). Але найчастіше в українському перекладі у більшості літературних джерел зустрічаємо термін «сталий розвиток» [41].

Суперечливість терміну «сталий розвиток» детально представлено у роботі Л. Мельника. Він стверджує, що цей термін об'єднує два протилежних за значенням слова: «сталість» у значенні постійності складу, стабільності, незмінності, знаходженні у стані рівноваги і «розвиток», який можливий тільки за умови виходу системи зі стану рівноваги. Тому автор дотримується іншого перекладу терміну «sustainable development», а саме, використовує термін

«стійкий розвиток», розуміючи під терміном «стійкий» – той, який відтворює стан динамічної рівноваги (гомеостаз), а під терміном «розвиток» - періодичну зміну рівня цієї динамічної рівноваги. Автор також зазначає, що при такому визначенні варто пам'ятати про те, що зміна параметрів біосфери не повинна виходити за межі катастрофічних для всієї системи [27, с. 413].

У зв'язку з підвищеним інтересом наукової спільноти до терміну «сталий розвиток», єдиного його визначення не існує. Як зазначає Л. Мельник, пояснень терміну «сталий розвиток» у літературі зустрічається понад 60 [27, с. 415]. Але найбільш вживаним є те визначення, яке дала комісія Г. Брунтланд у 1992 році під час конференції у Ріо-де-Жанейро (1992 р.): «Сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [32]. Але таке визначення не задовольнило наукову спільноту, його вважали недостатньо конкретним. Як зазначає Л. Корнійчук у своєму дослідженні, один з найвідоміших американських екологічних економістів Г. Дейлі, який створив теорію економіки стійкого розвитку, погоджувався з визначенням комісії Г. Брунтландт, але вважав його недостатнім. За Г. Дейлі, сталий розвиток – це розвиток без зростання масштабу економіки понад якийсь розмір, що перебуває в межах підтримуючої спроможності довкілля; це розвиток без зростання, без виходу ресурсопотоку за межі регенеративних і поглинаючих можливостей довкілля. Його метою є достатнє, а не максимальне багатство на душу населення (Г. Дейлі, 2002) [25]. Також Л. Корнійчук констатує, що і Г. Дейлі, і наш співвітчизник А. Філіпенко (А. Філіпенко, 2007) наголошували на обов'язковості визнання трьох принципових вимірів «сталого розвитку» – економічного зростання, соціального прогресу й захисту навколишнього середовища [25]. О. Кузіна вважає, що сталий розвиток» потрібно розглядати з позиції коеволуції людини і біосфери, що бере свій початок в праці Х. В. Вернадського і К. Ціолковського. В такому випадку акцент переноситься з людини на навколишнє середовище (О. Кузіна, 2009). В. Ісаєнко зі співавторами, аналізуючи наукові підходи до роз'яснення терміну «сталий розвиток», найбільшій увазі приділяє таким:

– сталий розвиток – це управління сукупним капіталом суспільства в інтересах збереження та примноження людських можливостей (Всесвітній банк)

– сталий розвиток – це такий розвиток, при якому вплив на природне середовище залишається в рамках допустимого антропогенного навантаження (господарської ємності біосфери) і природна основа для відтворення життя людини не руйнується (В. Данилов-Данильян, 2003)

– сталий розвиток – це стійкий збалансований соціально-економічний розвиток, який не руйнує навколишнє природне середовище та забезпечує безперервний прогрес суспільства (А. Гранберг, 2000) [21, с. 10].

О. Вальченко та В. Ільченко дають своє бачення сталого розвитку – це керований процес збалансованого розвитку соціально-економічних і екологічних складових, спрямованих на використання та відтворення природного середовища й досягнення відповідної якості життя людини як у

теперішньому, так і в майбутньому часі [6]. Але сутність залишається незмінною. Розробники проєкту Концепції переходу України до сталого розвитку зазначають: «Сталий розвиток – такий розвиток суспільства, при якому задоволення потреб в природних ресурсах теперішніх поколінь не повинно ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти в них свої потреби, коли будуть узгоджені екологічні, економічні та соціальні складові розвитку, коли техногенне навантаження не буде перевищувати можливостей природного довкілля до самовідновлення, а суспільство усвідомить перевагу екологічних пріоритетів над іншими [47, с.40].

Термін «освіта для сталого розвитку» трактується як сучасний підхід до організації освітнього процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку та формування відповідного світогляду, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на практичне розв'язання місцевих проблем [49]. В документах ООН також наголошується, що освіта для сталого розвитку дозволяє людям зрозуміти характер і масштаб проблем в сфері сталого розвитку, дає можливість сформулювати критичне, нестандартне і творче мислення, яке є важливим для пошуку найбільш ефективних рішень загальносвітових проблем, дозволяє зрозуміти суть тих чинників, які визначають нестійкий спосіб життя [13]. Паризькою Всесвітньою декларацією про вищу освіту для XXI ст. (Париж, 1998 р.) зазначено, що вища освіта має найважливіше значення для досягнення бажаного рівня сталого розвитку [53]. А в Стратегії освіти для сталого розвитку (Вільнюс, 2005) наголошено, що освіта в інтересах сталого розвитку повинна тривати протягом усього життя, охоплювати всі елементи життєвої сфери і повинна бути включена у навчальні програми й освітні стандарти на усіх рівнях здобуття освіти, а також у неформальну освіту та просвіту. Це забезпечить людей знаннями та навичками з питань сталого розвитку та сприятиме додатковій можливості вести здоровий спосіб життя в гармонії з природою. Серед задач Стратегії відмічено засвоєння педагогами знань, які дозволять включати питання сталого розвитку у дисципліни, які вони викладають [64, с. 4]. Для переорієнтації педагогічної освіти на вирішення завдань сталого розвитку ООН надає відповідні рекомендації [48] та свій підхід до складових частин компетентностей педагогічних працівників у сфері освіти в інтересах сталого розвитку [63]. Ці компетентності визначаються з позиції таких основних характеристик освіти для сталого розвитку, як: цілісний підхід, інтеграційне мислення і практика; передбачення змін: минуле, теперішнє, майбутнє; реалізація перетворень – людини, педагогіки, системи освіти. Самі ж компетентності мають такі складові: вчитися, щоб знати (викладач розуміє...), вчитися робити (викладач здатен...), вчитися жити разом (викладач працює з іншими людьми таким чином, щоб...), вчитися бути (викладач – це людина, яка...) [63, с. 7-8].

Керуючись відповідними резолюціями ООН та нормативно-правовими документами, велика кількість країн сьогодні реалізує власно розроблені національні стратегії сталого розвитку [44], опираючись на впровадження освіти для сталого розвитку [1]. Розглядаючи питання впровадження освіти для

сталого розвитку в різних країнах, можна констатувати, що найбільш швидко на всіх рівнях суспільного устрою це здійснювалося після проголошення ООН Декади освіти для сталого розвитку (2005 – 2014 рр.) і найінтенсивніше відбувалось в країнах Європейського Союзу, Західної Європи і Північної Америки. Тут найбільше зроблено в області політики, законодавства, навчальних програм і стратегій здійснення. В країнах Південно-Східної і Східної Європи, Кавказу й Азії впровадження питань зі сталого розвитку в освіту відбувалося значно повільніше й інтенсифікувалося лише в останні роки, оскільки тривалий час відмічалось недостатнє співробітництво між виконавчими і законодавчими ланками [55].

У 2018 році Генеральна Асамблея ще одним з важливих чинників забезпечення сталого розвитку визнала спорт – на 73-й сесії ООН прийняла резолюцію «Спорт як фактор забезпечення сталого розвитку». Документ закликає держави ефективно використовувати всі можливості спорту в інтересах досягнення цілей в галузі сталого розвитку: забезпечувати підвищення обізнаності з питань сталого розвитку на місцевому, національному, регіональному і глобальному рівнях; пропагувати і заохочувати використання спорту як засобу сприяння сталому розвитку. Організаторам спортивних заходів рекомендується використовувати їх для підтримання ініціатив, що задіюють спорт на благо сталого розвитку і миру [61].

Очевидно, таке рішення було передбачене керівництвом міжнародного спортивного руху, оскільки деякі положення стратегії сталого розвитку вже давно підтримуються і реалізуються Міжнародним олімпійським комітетом (МОК), а в Олімпійській хартії від 2019 року серед завдань МОК, крім тих, що покладені в основу 17 цілей сталого розвитку, з'явилося й сприяння сталому розвитку спорту [28]. Наведемо окремі завдання МОК, які спрямовані на досягнення сталого розвитку суспільства:

- направляти зусилля на те, щоб у спорті панував дух чесної гри, а насильство було заборонено;
- співпрацювати з відповідними організаціями для того, щоб поставити спорт на службу людства, сприяючи, тим самим, боротьбі за мир;
- протидіяти будь-якій формі дискримінації, яка шкодить Олімпійському руху;
- заохочувати і підтримувати просування жінок у спорті з метою домогтися здійснення принципу рівності чоловіків і жінок;
- заохочувати й підтримувати заходи щодо медичного обслуговування та здоров'я атлетів;
- заохочувати й підтримувати зусилля, спрямовані на забезпечення соціального і професійного майбутнього атлетів;
- заохочувати і підтримувати відповідальний підхід до проблем охорони навколишнього середовища, сприяти сталому розвитку в спорті та вимагати, щоб Олімпійські ігри проводились відповідно до цих принципів;
- заохочувати і підтримувати ініціативи, що об'єднують спорт з культурою та освітою;

- сприяти безпечному спорту та захисту атлетів від усіх форм жорстокого поводження та знущань [33, с. 11-12].

Незважаючи на те, що офіційно спорт визнано одним з чинників сталого розвитку тільки з 2018 року [61], дослідження з питань сприяння фізичної культури сталому розвитку з'являються в закордонних виданнях ще в період проведення ЮНЕСКО «Декади освіти в інтересах сталого розвитку» [54; 57; 62]. Зокрема, Т. Lynch розглядає фізичну культуру і спорт як засоби досягнення цілей сталого розвитку, що стосуються здоров'я, добробуту і партнерства. Описує розроблену програму «Кращий старт: колективний підхід суспільства до здоров'я і добробуту протягом життя», яка була реалізована у 2011-2014 роках завдяки партнерству між австралійськими університетами, школами, спортивними організаціями, відділами управління освіти і спорту, місцевою індустрією охорони здоров'я та провідним університетом педагогічної освіти Великобританії. Автор наголошує, що забезпечити реалізацію цілей Сталого розвитку можна саме завдяки партнерським відносинам [54]. Згодом дослідження з цієї проблематики з'являються в інших країнах: Португалії [60], Японії [50], Болгарії [51], Іспанії [59].

Таким чином, освіта і спорт є важливими і необхідними умовами забезпечення сталого розвитку суспільства.

В Україні, незважаючи на підтримку цілого ряду міжнародних рішень щодо сталого розвитку починаючи з 1992 року («Порядок денний на XXI століття», «Декларація Тисячоліття ООН», «Йоганнесбурзька декларація», «План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку», «Майбутнє, якого ми прагнемо» та ін.) перехід до реалізації принципів сталого розвитку здійснюється занадто повільно. У 2013 р. Президентом України був підписаний Указ «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». Цим Указом схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [31], де серед ряду ключових напрямків вказані такі, як переорієнтація змісту освіти на цілі сталого розвитку, формування здоров'язбережувального середовища, екологізації освіти та валеологічної культури. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» була підписана Президентом тільки у 2015 році, Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» – у 2019 році. Незважаючи на це, питанням упровадження принципів сталого розвитку в освіту України переймається ціла низка науковців. Методологічні підходи освіти для сталого розвитку описують В. Боголюбов [5], Ю. Скиба [40] та ін. Досвід впровадження питань зі сталого розвитку у шкільну освіту надають у своїх працях О. Пометун, Л.Пилипчатіна та І.Сущенко [36; 37], у вищу освіту – Г. Статюха, А. Шахновський, Д. Складанний та І. Джигирей [42], Т. Сафранов, О. Губанова, Т. Шаніна та В. Приходько [39], М. Клименко, А. Прищепа, Л. Клименко та О. Брежицька [23], І. Коренева [24] та ін. За даними Боголюбова, перші практичні кроки з питань освіти для сталого розвитку було втілено, у проекті галузевого стандарту вищої освіти (2004 р.) з напрямку «Екологія» для підготовки магістрів, де передбачено внесення до навчальних планів нормативної дисципліни «Стратегія сталого розвитку». З 2007 р. цю ж дисципліну, як

обов'язкову, в навчальні плани підготовки магістрів усіх спеціальностей було введено у Національному університеті біоресурсів і природокористування України та Національному транспортному університеті (м. Київ). У 2009 р. Дніпропетровською облдержадміністрацією для адаптації змісту освіти області в напрямку сталого розвитку було запропоновано програму «Освіта для сталого розвитку» [5, с. 666]. З праць Г. Статюхи зі співавторами довідуємось про впровадження освіти для сталого розвитку у Національному технічному університеті України «КПІ» – загальноуніверситетську дисципліну «Основи сталого розвитку суспільства» було введено для підготовки магістрів усіх напрямків з 2008 року [42].

Нові зрушення у питаннях впровадження освіти для сталого розвитку в Україні почалися після прийняття Закону України «Про освіту» у 2017 році. Метою освіти тепер визначено: всебічний розвиток людини, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [16]. Після оновлення навчальних програм для 5–9 класів та 10–11 класів з цілого ряду предметів (2017 р.), у їх змісті з'являються ключові компетентності й наскрізні змістові лінії, які різною мірою, залежно від предмету, відображають положення Стратегії сталого розвитку і потребують від учителя володіння відповідними знаннями і вміннями [29]. Це вимагає належної підготовки фахівців освітньої галузі.

Напрямок «спорт – сталий розвиток» в Україні розглядається невеликим колом науковців, роботи яких стосуються розгляду питань сталого розвитку галузі спорту або екологічної освіти фахівців фізичної культури і спорту [20; 52]. Є поодинокі публікації з питань залучення фахівців фізичного виховання і спорту до освітньої діяльності з питань сталого розвитку [35]. Автори у своєму дослідженні щодо впровадження програми «Спорт заради розвитку» у закладах загальної середньої освіти зазначають, що запропонований проєкт викликав значну зацікавленість і позитивні відгуки серед фахівців фізичної культури.

Попередньо нами неодноразово наголошувалося на важливості підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до реалізації цілей сталого розвитку через їх освітню діяльність [45]. Адже в Україні об'єктивно склалися такі несприятливі соціально-економічні та соціально-педагогічні умови, як складна екологічна ситуація, інформаційне перенасичення, інтенсифікація освітнього процесу, зниження рівня рухової активності та ін., що призвело до погіршення стану здоров'я дітей та молоді, негативного ставлення їх до основних принципів здорового способу життя. Питання стану здоров'я молоді особливо важливе, тому що, за оцінкою фахівців, приблизно 75% хвороб дорослих є наслідком умов життя в дитячі та юнацькі роки. Майже 90% учнів мають відхилення в стані здоров'я, а більше ніж 50% – незадовільну фізичну підготовленість [3].

Критична ситуація в країні склалася також у сфері фізичної культури.

Лише 13 % населення залучено до занять фізичним вихованням і спортом. Світова практика доводить, що рухова активність людини протягом усього життя запобігає захворюванням та поліпшує стан здоров'я. За інтегральним показником здоров'я населення – середньою очікуваною тривалістю життя людини – Україна займає одне з останніх місць в Європі. Країні необхідне покоління, здатне сприймати загальнолюдські цінності, творчо, продуктивно та довго діяти в будь-якій галузі соціальної практики [14].

В умовах становлення демократичного суспільства та переходу на шлях сталого розвитку, в нашій державі особливої гостроти набувають питання розвитку особистості, підготовки її до активних форм життєдіяльності. Поряд з комунікативними, ціннісно-орієнтаційними та пізнавальними видами діяльності все більшої значущості набуває фізкультурна та спортивна діяльність, за допомогою яких особистість прагне реалізувати себе, розкрити потенційні фізичні, психічні та духовні сили й можливості. Саме тому питанням фізичного виховання і спорту надається важливе значення, підкреслюється необхідність педагогічного забезпечення процесу залучення дітей та юнацтва до найважливіших видів і напрямів фізкультурної та спортивної діяльності [15, 34]. У цьому можна впевнитись проаналізувавши певний перелік нормативно-правової документації, що регламентує професійну діяльність учителя фізичної культури та фахівця фізичної культури і спорту: Закон України від 19.01.2019 р. № 2145-VIII «Про освіту»; Закон України від 03.07.2018 р. № 3808-XII «Про фізичну культуру і спорт»; Указ Президента України від 09.02.2016 р. № 42/2016 «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»; Постанова кабінету міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» від 1 березня 2017 № 115; Указ Президента України від 28 вересня 2004 року №1148 / 2004 «Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту»; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії формування сучасної системи олімпійської підготовки на період до 2020 року» № 592-2009-р від 01.11.2013; Закон України «Про підтримку олімпійського, паролімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» від 14 вересня 2000 року (зі змінами, внесеними 28.02.2018р.). Так, фізична культура і спорт визнаються фактором профілактики захворювань, всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування позитивного міжнародного іміджу держави; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності; забезпечення рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення різноманітності, високої якості і доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту; орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із

світовим досвідом в цій сфері [19, 17], залучення населення до оздоровчої рухової активності, що сприяє вирішенню гуманітарних і соціально-економічних проблем для особистості, суспільства і держави [18]. Проте, чітких положень про досягнення цілей сталого розвитку цими нормативно-правовими документами не передбачено. З ініціативи фахівців фізичної культури і спорту, в межах цих програм частково можуть реалізовуватися соціальна і економічна складові цілей сталого розвитку, екологічна складова відсутня [46]. На нашу думку, це не є дивним, оскільки, як було вказано вище, спорт був визнаний одним з чинників забезпечення сталого розвитку лише у 2018 році [61]. Отже, в Україні на даний час немає добре сформованої нормативно-правової бази, яка б дозволяла фахівцям фізичної культури і спорту активно проводити роботу в інтересах сталого розвитку.

Новим підґрунтям, яке надає можливість фахівцям фізичної культури і спорту здійснювати освітню діяльність для сталого розвитку є Закон України «Про освіту» (2017 р.) [16] та відповідні зміни в освітніх програмах [29]. А це вимагає відповідних змін у підходах до підготовки фахівців фізичної культури і спорту.

На сьогоднішній день основним завданням, яке поставлено перед вітчизняною системою освіти, є формування низки ключових компетентностей особистості, які розглядаються як головна одиниця виміру її освіченості [26].

Орієнтація на нову компетентнісну освітню парадигму, поширення інноваційних процесів у практичній педагогіці зумовлюють підвищення вимог суспільства до професійних якостей фахівців. Розв'язання означеної проблеми, на думку більшості педагогів-науковців, полягає в спрямуванні професійної підготовки на її модернізацію в таких напрямках: упровадження новітніх педагогічних технологій у вищій школі (А. Алексюк, С. Сисоєва, О. Пометун та ін.), осучаснення змісту неперервної освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, Т. Десятов, Н. Ничкало та ін.), забезпечення якості й інтенсифікації освітнього процесу у вищій школі (М. Євтух, А. Кузьмінський, М. Носко, О. Ярошенко та ін.), компетентнісне спрямування та інноваційний розвиток освіти в європейському вимірі (Н. Бібік, І. Єрмаков, С. Калашникова, В. Луговий, М. Носко, О. Овчарук та ін.).

Держава повинна забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, засвоєння і впровадження наукових, інформаційних та здоров'язбережувальних технологій, фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці. Саме тому в умовах реформування системи вищої освіти актуалізується проблема підготовки фахівців фізичного виховання з високим рівнем професійної компетентності. Це значно підвищує вимоги до рівня професійної підготовки випускників, а формування професійної готовності слід вважати стратегічним завданням їхньої фахової підготовки [7].

На даному етапі розвитку в Україні відсутня система підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до освітньої діяльності з питань сталого розвитку, що й зумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження: встановлення масштабу підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в Україні та окреслення перспектив їх залучення до освітньої діяльності в інтересах сталого розвитку.

Матеріали і методи

Встановлювали масштаб підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в Україні станом на 2019 рік. Використовували інформацію Державної служби статистики України [11] та реєстр суб'єктів освітньої діяльності Міністерства освіти і науки України [12]. Аналізували інформацію з питань підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту за спеціальностями 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» і 017 «Фізична культура і спорт».

З'ясовували наявність та аналізували зміст освітніх програм спеціальностей 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» та 017 «Фізична культура і спорт» на офіційних сайтах закладів вищої освіти та їх відповідність стандарту вищої освіти України за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [30]. Використовували інформацію офіційних електронних сайтів закладів вищої освіти України. Аналізували інформацію щодо формування компетентностей для забезпечення освітньої діяльності з питань сталого розвитку.

Для опрацювання отриманих даних використовували методи порівняльного аналізу та математичної статистики.

Результати

Абсолютні і відносні показники кількості закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців фізичної культури і спорту наведені у табл. 1 [11].

За результатами таблиці 1 можемо стверджувати, що станом на 2019 рік в Україні налічується 652 заклади вищої освіти (ЗВО). Лідером за їх кількістю є Київська область – 118 навчальних закладів, що становить 18,1%. Майже вдвічі менша кількість ЗВО налічується у Харківській і Дніпропетровській областях – відповідно 64 та 55 закладів. Втричі меншу кількість ЗВО мають Львівська і Одеська області – відповідно 43 та 40 навчальних заклади. Ще меншу кількість ЗВО нараховують Донецька область – 28, Запорізька – 24, Вінницька – 23, Херсонська – 21. Решта областей України мають від 12 до 19 ЗВО, що в середньому становить 2,4% від їх загальної кількості. Серед наведених ЗВО істотна кількість в Україні таких, які займаються підготовкою майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Всього налічується 87 таких закладів, що становить 13,3% від загальної кількості ЗВО. Вважаємо, що це велика кількість. Згідно «Переліку галузей знань і спеціальностей» в Україні налічується 114 спеціальностей. Фахівців фізичної культури і спорту готують за освітніми програмами таких спеціальностей як 014.11 Середня освіта (Фізична культура) і 017 Фізична культура і спорт, що становить лише 1,1% від усіх спеціальностей [22].

Таблиця 1. Заклади вищої освіти (ЗВО) в Україні

Область	Загальна кількість ЗВО, одиниць	Заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців фізичної культури і спорту		
		кількість, одиниць	% від ЗВО області	% від загальної кількості фахових ЗВО
Вінницька	23	2	8,7	2,3
Волинська	14	4	28,6	4,6
Дніпровська	55	3	5,5	3,4
Донецька	28	4	14,3	4,6
Житомирська	19	4	21,1	4,6
Закарпатська	14	1	1,4	1,1
Запорізька	24	7	29,2	8,0
Івано-Франківська	16	2	12,5	2,3
Київська	118	11	9,3	12,6
Кропивницька	15	2	13,3	2,3
Луганська	12	2	16,7	2,3
Львівська	43	4	9,3	4,6
Миколаївська	17	4	23,5	4,6
Одеська	40	4	10,0	4,6
Полтавська	18	3	16,7	3,4
Рівненська	13	5	38,5	5,7
Сумська	14	5	35,7	5,7
Тернопільська	18	3	16,7	3,4
Харківська	64	7	10,9	8,0
Херсонська	21	1	4,8	1,1
Хмельницька	18	3	16,7	3,4
Черкаська	16	2	12,5	2,3
Чернівецька	16	2	12,5	2,3
Чернігівська	16	3	18,8	3,4
АР Крим	нема даних	нема даних	–	–
Всього	652	87	–	–

Наведемо на рис. 1 дані про розподіл закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців фізичної культури і спорту по областях України.

Аналізуючи співвідношення між кількістю ЗВО, які займаються підготовкою майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та загальною кількістю ЗВО в кожній області, можна стверджувати, що лідерами є кілька областей з різних регіонів України. Це Рівненська, Запорізька, Волинська та Сумська області, які мають від 28,6% до 38,5% таких навчальних закладів. Київська область має лише 9,3% таких ЗВО. Найнижчі показники в Херсонській, Закарпатській і Дніпропетровській областях – від 1,4% до 5,5% (табл. 1). Але це не є катастрофічним, оскільки сусідні з ними області мають

значно більшу кількість ЗВО, які займаються підготовкою майбутніх фахівців фізичної культури і спорту (рис. 1).

Рис.1. Регіональне розташування ЗВО університети, інститути, академії / коледжі, училища, що займаються підготовкою майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в Україні (кількість закладів наведена в одиницях).

Якщо проаналізувати співвідношення між кількістю ЗВО, які займаються підготовкою фахівців фізичної культури і спорту в кожній області України окремо і загальною кількістю таких же фахових закладів в Україні, то безумовним лідером є Київська область. Вона налічує 11 ЗВО, де готують фахівців фізичного виховання і спорту, що становить 12,6% від загальної кількості таких ЗВО в Україні. Запорізька і Харківська області мають по 7 таких ЗВО (8,0%), Рівненська область – 5 (5,7%), половина областей України – по 3-4 (3,4-4,6%), шість областей – по 2 (2,3%). Лімітуючі показники спостерігаються у Закарпатській і Херсонській областях – по 1 (1,1%) ЗВО, які займаються підготовкою майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Позитивним є те, що ці області розташовані поряд з такими, які мають достатню кількість ЗВО з підготовки фахівців фізичної культури і спорту – Львівська, Миколаївська та Запорізька області (рис. 1).

Аналізуючи інформацію табл. 2 можемо бачити, що підготовку майбутніх фахівців фізичної культури і спорту здійснюють ЗВО різних типів. Серед них, профільних ЗВО з фізичної культури і спорту лише 4 (2 університети, інститут і

академія). Вони займаються підготовкою фахівців фізичної культури і спорту за обома спеціальностями: 017 Фізична культура і спорт та 014.11 Середня освіта (Фізична культура). Серед класичних університетів України перевагу в 10% мають ті, які випускають бакалаврів спеціальності 017 Фізична культура і спорт. Педагогічні університети більше займаються підготовкою бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) – таких університетів на 40% більше. Неочікуваним для нас виявилось те, що фахівців з фізичної культури і спорту готують ЗВО технічного, економічного і гуманітарного напрямку. Всього таких університетів налічується 12, інститутів – 4.

Таблиця 2. Класифікація ЗВО України за типами закладів і напрямками підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту

ЗВО за напрямами підготовки	Кількість ЗВО за типами, одиниць						Всього, одиниць
	Університети				Інститути, Академії		
	Класич ні	Профільні			Фізичної культури	Інші	
		Педаго гічні	Технічні, економічні, гуманітарні	Фізичної культури			
Загальна	20	14	12	2	2	4	54
Здійснюють підготовку бакалаврів за спеціальністю 017	19	7	6	2	2	3	39
Здійснюють підготовку бакалаврів за спеціальністю 014	13	15	8	2	2	2	42

Таким чином, більшість областей України мають по 3-4 ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців фізичної культури і спорту за двома спеціальностями: 017 Фізична культура і спорт та 014.11 Середня освіта (Фізична культура). Серед них є як університети, інститути чи академії, так і коледжі та училища. Тобто масштаб підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в Україні станом на 2019 рік можна вважати всеохоплюючим.

Результати щодо освітніх програм з підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, які розміщені на офіційних сайтах закладів вищої освіти, наведені у табл. 3. Таким чином, проаналізовано наявність та зміст освітніх програм підготовки бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) і 017 Фізична культура закладів вищої освіти України (табл. 3).

Таблиця 3. Статистика по освітніх програмах з підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Освітні програми з підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту	Кількість ЗВО, які надають інформацію про освітні програми з підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, одиниць						
	Університети				Інститути, Академії		
	Класичні	Профільні			Фізичної культури	Інші	
Педагогічні		Технічні, економічні, гуманітарні					
Всього повинно бути	20	14	12	2	2	4	
Наявні на сайтах ЗВО	Частково	4	4	2	–	1	–
	Повністю	8	4	1	1	–	–
Які передбачають формування компетентностей з питань сталого розвитку	4	3	1	1	1	–	

З'ясовано, що повну версію освітніх програм на своїх сайтах мають лише 13 з 54 закладів вищої освіти (24,1 %) і 11 закладів вищої освіти подають освітні програми частково (20,4%). З них компетентності, які дозволяють реалізовувати освіту в інтересах сталого розвитку згідно зі стандартом вищої освіти за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт (Міністерство освіти і науки України, 2019) представлені у освітніх програмах 4 класичних, 3 педагогічних, 1 гуманітарного та 1 профільного з фізичної культури університетів і 1 академії фізичної культури. Тобто з 24 ЗВО, які представили освітні програми на своїх офіційних сайтах, тільки 41,7% подають інформацію щодо повного чи часткового формування у випускників вище зазначених компетентностей.

Проаналізовано відповідність компетентностей, що стосуються сталого розвитку, і дисциплін, за допомогою яких пропонується їх формування. Виявлено, що формування компетентностей, які дозволять надалі фахівцям фізичної культури і спорту реалізовувати стратегію сталого розвитку, рекомендується під час вивчення таких дисциплін: Історія України, Історія фізичної культури, Філософія, Основи соціології та політології. Оскільки сталий розвиток включає економічну, екологічну і соціальну складові [58] і має відповідні цілі (табл. 4), то за допомогою вказаних дисциплін повноцінне і успішне формування відповідних компетентностей малоймовірне.

У зв'язку з цим, необхідний перегляд і корекція матриці відповідності програмних компетентностей компонентам освітніх програм, введення питань зі сталого розвитку у навчальні програми більшості дисциплін та окремої дисципліни із загальних питань сталого розвитку, вивчення якої здатне сформуванню компетентності для здійснення освітньої діяльності для сталого розвитку. Зважаючи на досвід наших колег [39], це може бути дисципліна

«Основи сталого розвитку суспільства», за умов адаптації її змісту і наповнення до професійної діяльності фахівця фізичної культури і спорту та врахування основних ідей, які висвітлені у виданні ЮНЕСКО серії «Освіта в русі» [56].

Таблиця 4. Цілі сталого розвитку України [28].

Номер цілі	Формулювання
Ціль 1.	Подолання бідності
Ціль 2.	Подолання голоду, розвиток сільського господарства
Ціль 3.	Міцне здоров'я і благополуччя
Ціль 4.	Якісна освіта
Ціль 5.	Гендерна рівність
Ціль 6.	Чиста вода та належні санітарні умови
Ціль 7.	Доступна та чиста енергія
Ціль 8.	Гідна праця та економічне зростання
Ціль 9.	Промисловість, інновації та інфраструктура
Ціль 10.	Скорочення нерівності
Ціль 11.	Сталий розвиток міст і громад
Ціль 12.	Відповідальне споживання та виробництво
Ціль 13.	Пом'якшення наслідків зміни клімату
Ціль 14.	Збереження морських ресурсів
Ціль 15.	Захист та відновлення екосистем суші
Ціль 16.	Мир, справедливість та сильні інститути
Ціль 17.	Партнерство заради сталого розвитку

Такий підхід дозволить залучити до реалізації стратегії сталого розвитку України фахівців, які задіяні у впровадження фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, адже вони становлять великий потенціал для розвитку держави. Вони задіяні у секторі формальної й неформальної освіти і працюють з населенням різних вікових категорій: у дошкільних та шкільних закладах освіти, закладах вищої освіти, фізичної культури і спорту тощо.

За умови належної підготовки фахівців фізичної культури і спорту до освітньої діяльності для сталого розвитку ми зможемо наблизитися до виконання таких задач Стратегії ЄЕК ООН для освіти в інтересах сталого розвитку (Вільнюс, 2005 р.) як: засвоєння педагогами знань, які дозволяють залучати питання стійкого розвитку до їх професійної діяльності; сприяння стійкому розвитку через системи формальної й неформальної освіти та просвіти.

Висновки

Освіта і спорт є важливими і необхідними умовами забезпечення сталого розвитку суспільства.

Кожна область України має по кілька ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців фізичної культури і спорту за спеціальностями: 017 Фізична культура і спорт та 014.11 Середня освіта (Фізична культура). Масштаб підготовки фахівців фізичної культури і спорту в Україні станом на 2019 рік є всеохоплюючим.

Для залучення майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до освітньої діяльності з питань сталого розвитку необхідне успішне формування відповідних компетентностей. Для цього слід скоригувати освітні програми підготовки цих фахівців згідно зі стандартом освіти України і ввести питання зі сталого розвитку у навчальні програми більшості дисциплін та впровадити курс «Основи сталого розвитку суспільства».

Фізична культура і спорт є перспективним напрямом для здійснення освіти в інтересах сталого розвитку і залучення до цього процесу населення різних вікових категорій.

Джерела:

1. Абдурахманов Г. М., Монахова Г. А., Мурзаканова Л. З., Абдурахманова А. Г., Багомаев А. А., Алиева З. А. Образование для устойчивого развития (анализ ситуации, научно-организационные основы). *Юг России: экология, развитие*. 2010. № 2. С. 251-266. URL: <https://ecodag.elpub.ru/ugro/article/view/637/628#> (дата звернення 03.04.2020).
2. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. №1. С. 5–10.
3. Балакірева О. М., Бондар Т. В., Артюх О. Р. та ін. Стан та чинники здоров'я українських підлітків: монографія. К.: ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка. К.: «К.І.С.», 2011. 172 с.
4. Башавець Н. А. Сучасні проблеми здоров'язбереження у фізкультурній освіті. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 112. Т. 3. Чернігів: ЧНПУ, 2013. С. 78–80. (Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт).
5. Боголюбов В. М. Концептуальні підходи до формування освіти для сталого розвитку. *Інформаційний бюлетень Національного Темпус-офісу в Україні*. 2010. №3. С. 22-27. URL: http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/3vze/zb_m/t2/tom_2_s07_p_665_667.pdf (дата звернення 03.04.2020).
6. Вальченко О. Б., Ільченко В. М. Виникнення та аналіз поняття «сталий розвиток» *Вісник ДДФА: Економічні науки*. 2011. №1. [Електронне видання] URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/1506> (дата звернення 03.04.2020).
7. Гаркуша С. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: теоретико-методичний аспект: монографія. Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2014. 392 с.
8. Генеральная Ассамблея ООН. Развитие и международное экономическое сотрудничество: проблемы окружающей среды. Доклад Всемирной комиссии по вопросам окружающей среды и развития, 4 августа 1987. A/42/427. URL: <http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf> (дата звернення 03.04.2020).
9. Генеральная Ассамблея ООН. Резолюция «Процесс подготовки Экологической перспективы на период до 2000 года и далее» 38/161 от 19

декабря 1983 г. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/38/161> (дата звернення 03.04.2020).

10. Генеральная Ассамблея ООН. Справочник по документации ООН. URL: <https://www.un.org/ru/documents/resguide/specenv.shtml>

11. Державна служба статистики України. Вищі навчальні заклади. 2019. [Електронний ресурс] URL: <https://ukrstat.org/uk/> (дата звернення 03.04.2020).

12. ЄДЕБО Реєстр суб'єктів навчальної діяльності. Заклади вищої освіти. 2019. [Електронний ресурс]. URL: <https://registry.edbo.gov.ua> (дата звернення 03.04.2020).

13. ЄЕК ООН. Расширение возможностей преподавателей в интересах достижения устойчивого будущего: инструментарий для рабочих совещаний по вопросам политики и практики в целях повышения компетенции в области образования в интересах устойчивого развития. Женева, 2013. URL: https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/1322945_R_pdf_web.pdf (дата звернення 03.04.2020).

14. Законодавство України. Державна Програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2006 р. №1594. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1594-2006-п> (дата звернення 03.04.2020).

15. Законодавство України. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п> (дата звернення 03.04.2020).

16. Законодавство України. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 03.04.2020).

17. Законодавство України. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Указ Президента України від 28 вересня 2004 року №1148 / 2004 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (дата звернення: 03.04.2020).

18. Законодавство України. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація. Указ Президента України від 09.02.2016 р. № 42/2016 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016> (дата звернення 03.04.2020).

19. Законодавство України. Про фізичну культуру і спорт. Закон України від 03.07.2018 р. № 3808-XII [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12> (дата звернення 03.04.2020).

20. Імас Є. В., Футорний С. М., Циганенко О. І., Маслова О. В. Теоретико-методичні засади екологічної освіти у сфері фізичної культури і спорту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2018. Випуск 9(103). С. 60-65. URL: <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/1539> (дата звернення 03.04.2020).

21. Ісаєнко В. М., Ніколаєв К. Д., Бабікова К. О., Білявський Г. О., Смирнов І. Г. Стратегія сталого розвитку (туристична галузь). К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 295 с.

22. Кабінет Міністрів України. Постанова від 29 квітня 2015 р. № 266 Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF> (дата звернення 03.04.2020).

23. Клименко М., Прищеп А., Клименко Л., Брежицька О. Характеристика допоміжних (вибіркових) дисциплін в бакалавраті, які забезпечують підготовку магістрів для сталого розвитку. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.1. С. 73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_16 дата звернення 03.04.2020).

24. Коренева І. М. Орієнтири впровадження освіти для сталого розвитку у вищу педагогічну освіту: сутність та принципи сталого розвитку. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2018. № 2(109), С. 65-70. URL: <http://doi:10.30929/1995-0519.2018.2.p2.65-70>. (дата звернення 03.04.2020).

25. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток. *Економіка України*. 2008. №3. С. 84-91.

26. Луговий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. *Вища освіта України : теорет. та наук. метод. часоп. № 3. (Дод.1) / Ін-т вищої освіти АПН України; [голов. ред. Віктор Андрущенко; редкол.: Віль Бакіров, Іван Вакарчук, Володимир Луговий та ін.]*. К., 2009. [Тем. вип.] : Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. С. 8-14.

27. Мельник Л. Г. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 654 с.

28. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Національна доповідь. Цілі Сталого Розвитку: Україна. 2017. URL: <http://un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvityi/> (дата звернення: 03.04.2020).

29. Міністерство освіти і науки України. Освітні програми. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 03.04.2020).

30. Міністерство освіти і науки України (2019). Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 017 Фізичне виховання та спорт. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення 03.04.2020).

31. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf (дата звернення 03.04.2020).

32. Непийвода В. П. Підсумки конференції ООН з підтримного розвитку як основа для подальшого поступу міжнародного довкільного права. Наукові записки. 2013. Т. 144-145. Юридичні науки. С. 92-95 URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2985/Nepiyvoda_pidsumky_konferentsii_OON.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 03.04.2020).

33. НОК України. Олімпійська хартія. 2019. 76с. URL: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/> (дата звернення 03.04.2020).

34. Носко М. О., Гаркуша С. В., Воєділова О. М. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні. Монографія. К.: СПД Чалчинська Н. В., 2014. 300 с.

35. Погонцева О. В., Гуйда О. Г. Готовність фахівців фізичної культури загальноосвітніх навчальних закладів України до впровадження програми «Спорт заради розвитку» в умовах реформування системи освіти та державного управління. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 2018. Вип. 3К(97), С. 416-419. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21784> (дата звернення 03.04.2020).

36. Пометун О. І. Педагогічні засади освіти для сталого розвитку в українській школі. *Український педагогічний журнал*. 2015. №1. С. 171–182. URL: <http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/da3/da3aca9257a947a778b592276cdf1a7b.pdf> (дата звернення: 03.04.2020).

37. Пометун О. І., Пилипчатіна Л. М., Сущенко І. М. Методичний посібник для вчителів з навчального курсу за вибором для учнів 9 (10) класу загальноосвітніх навчальних закладів. Уроки для сталого розвитку. К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. 101 с.

38. Сабадаш С. Ю. Глобальні проблеми сучасності та «Римський клуб». *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. Вип. 57. Філософські науки. С.17-22. URL: http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/718/1/globalni_problemy.pdf (дата звернення: 03.04.2020).

39. Сафранов Т. А., Губанова О. Р., Шаніна Т. П., Приходько В. Ю. Підготовка фахівців-екологів для сталого розвитку у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2014. Вип. 24.11, 376-379. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2014_24.11_62 (дата звернення: 03.04.2020).

40. Скиба Ю. А. Методологічні функції освіти збалансованого розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2012. Вип.15. С 59-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2012_15_14 (дата звернення: 03.04.2020).

41. Садовенко А., Масловська Л., Серєда В., Тимочко Т. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник. К., 2011. 392 с.

42. Статюха Г. О. Шахновський А. М., Складанний Д. М., Джигирей І. М. Досвід впровадження принципів сталого розвитку в підготування фахівців з вищою освітою. *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Темат. вип.: Нові рішення в сучасних технологіях*. 2011. Вип. 58. С.122-128. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/15674> (дата звернення: 03.04.2020).

43. Сущенко Л. П. Концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Педагогічний процес: теорія і практика: Зб. наук. пр.* К.: Науковий світ. 2002. С. 138–150.

44. Ханова О. В., Скібіна С. О. Сталий розвиток країн ЄС: методика й індикатори оцінювання. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 20-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2017_3_4 (дата звернення: 03.04.2020).
45. Цигура Г. О. Підготовка студентів факультету фізичного виховання до освітньої діяльності з питань сталого розвитку. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2019. 3(159). С. 236-242. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3477713> (дата звернення: 03.04.2020).
46. Цыгура Г. А. Нормативно-правовые возможности реализации целей устойчивого развития специалистами физического воспитания и спорта в Украине. *Физическая культура и спорт в современном мире : к 70-летию факультета физической культуры* [Электронный ресурс] : сборник научных статей / редкол. : Г. И. Нарский (гл. ред.) [и др.]. Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2019. С.559 – 565. URL: [http:// conference.gsu.by](http://conference.gsu.by).
47. Шапар А. Г. Про Концепцію переходу України до сталого розвитку. *Екологія природокористування*. 2006. Вип. 9. С. 37-61.
48. Юнеско. Руководство и рекомендации по переориентации педагогического образования на решение задач устойчивого развития. Образование в интересах устойчивого развития в действии. Технический документ №2, октябрь 2005. 74с. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000143370_rus (дата звернення: 03.04.2020).
49. AGENDA 21 (1992). In: United Nations Conference on Environment & Development. [online] United Nation Sustainable Development. Retrieved from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.
50. Chen, X.C., Niu, J., Nakagami, K., Zhang, Q., Qian, X.P., & Nakajima, J. (2018). Green sports supporting a low-carbon society: inspiration from Japan. *International Journal of Global Warming*, 14(1), 61-80. Retrieved from: <http://doi.org/10.1504/IJGW.2018.10009445>.
51. Dimitrova, A. (2019). Volunteering in Sport – a Potential Factor for Integration, Enhancing Education and Sustainable Development (2019). *Strategies for Policy in Science and Education-Strategii na Obrazovatel'nata i Nauchnata Politika*, 27(2), 196-206. Retrieved from: https://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=1&SID=E4QBBsac4Mp8vvgZV7e&page=1&doc=1.
52. Imas, Y., & Yarmoliuk, O. (2017). Concept of Sustainable Development. Environment and Sport. XXI International Scientific Congress "Olympic Sport and Sport for All", Warsaw. Retrieved from: http://www.awf.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0005/38237/Abstract-book-11.09.pdf.
53. Higher Education in the Twenty-first Century Vision and Action (1998). World Conference on Higher Education. Paris: UNESCO. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000116345>.
54. Lynch, T. United Nations Sustainable Development Goals: Promoting health and well-being through physical education partnerships (2016). *Cogent*

Education, 3. UNSP 1188469. Retrieved from: <http://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1188469>.

55. Learning from each other: achievements, challenges and the way forward - Report on progress in implementation of the UNECE Strategy for ESD (2007). (ECE/BELGRADE.CONF/2007/INF/3 - ECE/CEP/AC.13/2007/2). Retrieved from: <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2007/ece/ece.belgrade.conf.2007.inf.3.e.pdf>.

56. Leicht, A., Heiss, J., & Byun, W.J. (eds) (2018). *Issues and Trends in Education for Sustainable Development*. Paris: UNESCO. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261445>.

57. Osborne, R., & Batista, W.A. (2010). Physical Education in the Decade of Education for Sustainable Development. *Motriz-Revista de Educacao Fisica*, 16(1), 28-36. Retrieved from: https://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=3&SID=E4QBBsac4Mp8vvgZV7e&page=3&doc=23.

58. Our Common Future: Report of the World Commission Environment and Development (1987). World Commission on Environment and Development, Official Records of the General Assembly Forty-second Session, Supplement No. 25 (A/42/427). Retrieved from: <https://ambiente.files.wordpress.com/2011/03/brundtland-report-our-common-future.pdf>.

59. Perez-Ordas, R., Cebamanos, M.A., Nuviala, R., & Nuviala, A. (2019). Evaluation of Extracurricular Sports Activities as an Educational Element for Sustainable Development in Educational Institutions. *Sustainability*, 11(12). Article Number: 3474. Retrieved from: <http://doi.org/10.3390/su11123474>.

60. Rosa, P.F., Carvalhinho, L.A.D., & Soares, J.A.P. (2017). Nature Based Sports and Sustainable Development : Perspectives of Development and Governance *Movimento*, 23(1), 419-436. Retrieved from: https://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=8&SID=E4QBBsac4Mp8vvgZV7e&page=1&doc=2.

61. Sport as an enabler of sustainable development (2018). Resolution adopted by the General Assembly. A/RES/73/24. Retrieved from: <https://undocs.org/en/A/RES/73/24>.

62. Ten years of the UNECE Strategy for Education for Sustainable Development. Evaluation report on the implementation of the UNECE Strategy for Education for Sustainable Development from 2005 to 2015 (2016). UNITED NATIONS. New York and Geneva. Retrieved from: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/10_years_UNECE_Strategy_for_ESD.pdf.

63. UNECE. (2011). Learning for the future: Competences in Education for Sustainable Development (Geneva, April 7 and 8, 2011). ECE/CEP/AC.13/2011/6. Retrieved from: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/6thMeetSC/Learning%20for%20the%20Future%20Competences%20for%20Educators%20in%20ESD/ece.cep.ac.13.2011.6%20ADVANCED%20COPY.pdf>.

64. UNECE. Strategy for Education for Sustainable Development (2005). High-level Meeting [of Environment and Education Ministries, Vilnius, 17-18 March 2005]. [E/ECE/] CEP/AC.13/2005/3/Rev.1. Retrieved from: <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/cep/ac.13/cep.ac.13.2005.1.e.pdf>.

References:

1. Abdurahmanov, G. M., Monahova, G. A., Murzakanova, L. Z., Abdurahmanova, A. G., Bagomaev, A. A., & Alieva, Z. A. (2010). *Obrazovanie dlja ustojchivogo razvitija (analiz situacii, nauchno-organizacionnye osnovy) [Education for sustainable development (situation analysis, scientific and organizational basis)]. Jug Rossii: jekologija, razvitie – South of Russia: ecology, development, 2, 251-266.*
2. Andrushchenko, V. P. (2004). *Modernizatsiia pedahohichnoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu [Modernization of pedagogical education of Ukraine in the context of the Bologna process]. Vyscha osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine, 1, 5–10.*
3. Balakirieva, O. M., Bondar, T. V., Artiukh, O. R. et al. (2011). *Stan ta chynnyky zdorovia ukrainskykh pidlitkiv : monohrafiia. [The status and health factors of Ukrainian adolescents]: a monograph. Kyiv, Ukraine: «K.I.S.».*
4. Bashavets, N. A. (2013). *Suchasni problemy zdoroviazberezhennia u fizkulturnii osviti [Current health problems in physical education]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka – Bulletin of the TG Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University. 112, Vol. 3. Chernihiv, Ukraine: ChDPU (Series: Pedagogical Sciences. Physical Education and Sports), 78-80.*
5. Boholiubov, V. M. (2010). *Kontseptualni pidkhody do formuvannia osvity dlia staloho rozvytku [Conceptual approaches to the formation of education for sustainable development]. Informatsiyni biuleten Natsionalnoho Tempus-ofisu v Ukraini – Newsletter of the National Tempus Office in Ukraine, 3, 22-27. Retrieved from: http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/3vze/zb_m/t2/tom_2_s07_p_665_667.pdf.*
6. Valchenko, O. B., & Ilchenko, V. M. (2011). *Vynyknennia ta analiz poniattia «stalyi rozvytok» [Emergence and analysis of the concept of “sustainable development”]. Visnyk DDFA: Ekonomichni nauky – DSFA Bulletin: Economic Sciences, 1. Retrieved from: <http://biblio.umf.dp.ua/jspui/handle/123456789/1506>.*
7. Harkusha, S. V. (2014). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia do vykorystannia zdoroviazberezhivalnykh tekhnolohii: teoretyko-metodychnyi aspekt [Formation of readiness of future specialists of physical education to use of health-saving technologies: theoretical and methodical aspect]: monograph. Chernihiv, Ukraine: Vydavets Lozovyi V. M.*
8. General'naja Assambleja OON. (1987). *Razvitie i mezhdunarodnoe jekonomicheskoe sotrudnichestvo: problemy okruzhajushhej srede. Doklad Vsemirnoj komissii po voprosam okruzhajushhej srede i razvitija, 4 avgusta 1987. A/42/427 [Development and international economic cooperation: environmental*

issues. Report of the World Commission on Environment and Development, 4 August 1987. A / 42/427]. Retrieved from: <http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>.

9. General'naja Assambleja OON. (1983). Rezoljucija «Process podgotovki Jekologicheskoy perspektivy na period do 2000 goda i dalee» 38/161 ot 19 dekabnja 1983 g. [Resolution "The process of preparing an Environmental Outlook for the period up to 2000 and beyond" 38/161 of December 19, 1983]. Retrieved from: <https://undocs.org/ru/A/RES/38/161>.

10. General'naja Assambleja OON. (2019). Spravochnik po dokumentacii OON [UN Documentation Handbook]. Retrieved from: <https://www.un.org/ru/documents/resguide/specenv.shtml>.

11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019). Vysychi navchalni zaklady [State Statistics Service of Ukraine. Universities]. Retrieved from: <https://ukrstat.org/uk/>.

12. YeDEBO (2019). Reiestr subiektiv navchalnoi diialnosti. Zaklady vyschoi osvity [Register of subjects of educational activity. Higher education institutions]. Retrieved from: <https://registry.edbo.gov.ua>.

13. CEK OON. (2013). Rasshirenie vozmozhnostej prepodavatelej v interesah dostizhenija ustojchivogo budushhego: instrumentarij dlja rabochih soveshhanij po voprosam politiki i praktiki v celjah povyshenija kompetencii v oblasti obrazovanija v interesah ustojchivogo razvitiya [Empowering Teachers for a Sustainable Future: A Toolkit for Policy and Practice Workshops to Increase Competence in Education for Sustainable Development]. Geneva: UNECE. Retrieved from: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/1322945_R_pdf_web.pdf.

14. Zakonodavstvo Ukrainy. (2006). Derzhavna Prohrama rozvytku fizychnoi kultury i sportu na 2007-2011 roky. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 lystopada 2006 r. №1594 [State Program of Development of Physical Culture and Sports for 2007-2011. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 15, 2006 No. 1594]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1594-2006-p>.

15. Zakonodavstvo Ukrainy. (2017). Derzhavna tsilova sotsialna prohrama rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2020 roku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 bereznia 2017 r. № 115 [State targeted social program for the development of physical culture and sports for the period up to 2020. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 1, 2017 No. 115]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-p>.

16. Zakonodavstvo Ukrainy. (2017). Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 № 2145-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

17. Zakonodavstvo Ukrainy. (2004). Natsionalna doktryna rozvytku fizychnoi kultury i sportu. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 28 veresnia 2004 roku №1148 / 2004 [National Doctrine for the Development of Physical Culture and Sports. Presidential Decree No.1148 / 2004 of September 28, 2004]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>.

18. Zakonodavstvo Ukrainy. (2016). Pro Natsionalnu stratehiiu z ozdorovchoi rukhovoï aktyvnosti v Ukraini na period do 2025 roku «Rukhova aktyvnist – zdorovyï sposib zhyttia – zdorova natsiia. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 09.02.2016 r № 42/2016 [About the National Strategy for Healthy Movement Activity in Ukraine for the Period up to 2025 “Motor Activity - Healthy Lifestyle - A Healthy Nation. Presidential Decree No. 42/2016 of 9 February 2016]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>.

19. Zakonodavstvo Ukrainy. (2018). Pro fizychnu kulturu i sport. Zakon Ukrainy vid 03.07.2018 r № 3808-XII [About physical culture and sports. Law of Ukraine dated 03.07.2018 № 3808-XII]. Retrieved from: <https://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12>.

20. Imas, Ye. V., Futornyi, S. M., Tsyhanenko, O. I., & Maslova, O. V. (2018). Teoretyko-metodychni zasady ekolohichnoi osvity u sferi fizychnoi kultury i sportu [Theoretical and methodological foundations of ecological education in the field of physical culture and sports]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova – Scientific journal of the National Pedagogical M. P. Dragomanov University*, 9(103), 60-65. Retrieved from: <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/1539>.

21. Isaienko, V. M., Nikolaiev, K. D., Babikova, K. O., Biliavskyyi, H. O., & Smyrnov, I. H. (2014). Stratehiiia staloho rozvytku (turystychna haluz) [Strategy of sustainable development (tourism industry)]. Kyiv, Ukraine: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova.

22. Kabinet Ministriv Ukrainy (2015). Postanova vid 29 kvitnia 2015 r. № 266 Pro zatverdzhennia pereliku haluzei znan i spetsialnosteï, za yakymy zdiisnuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoï osvity [Resolution No. 266 of April 29, 2015, approving the list of fields of knowledge and specialties for which higher education applicants are trained]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF>.

23. Klymenko, M., Pryshchepa, A., Klymenko, L., & Brezhytska, O. (2013). Kharakterystyka dopomizhnykh (vybirkovykh) dystsyplin v bakalavratsi, yaki zabezpechuiut pidhotovku mahistriv dlia staloho rozvytku [Characteristics of auxiliary (selective) undergraduate disciplines that provide master's training for sustainable development]. *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*, (1.1), 73. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_16.

24. Koreneva, I. M. (2018). Oriientyry vprovadzhennia osvity dlia staloho rozvytku u vyshchu pedahohichnu osvitu: sutnist ta pryntsyipy staloho rozvytku [Guidelines for the introduction of education for sustainable development in higher pedagogical education: the essence and principles of sustainable development]. *Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho – Bulletin of the Mikhail Ostrogradsky KrNU*, 2(109), 65-70. Retrieved from: <http://doi: 10.30929/1995–0519.2018.2.p2.65–70>.

25. Korniiichuk, L. Ekonomichne zrostannia i stalï rozvytok [Economic growth and sustainable development]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 3, 84-91.

26. Luhovyi, V. I. (2009). Kompetentnosti ta kompetentsii: poniattievo-terminolohichniï dyskurs [Competences and competencies: terminological

terminology discourse]. *Vyshcha osvita Ukrainy : teoret. ta nauk. metod. Chasop. – Higher Education of Ukraine: Theory. and science. method. Magazine*, 3. (Dod.1) / In-t vyshchoi osvity APN Ukrainy; ed. Viktor Andrushchenko; editorial board: Vil Bakirov, Ivan Vakarchuk, Volodymyr Luhovi [et al.]. Kyiv, Ukraine: Tem. vyp. Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii. 8–14.

27. Melnyk, L. H. (Eds.). (2005). *Osnovy stiikoho rozvytku: Navchalnyi posibnyk [Fundamentals of sustainable development: a textbook]*. Sumy, Ukraine: VTD «Universytetska knyha».

28. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2017). *Natsionalna dopovid. Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina. [National Report. Sustainable Development Goals: Ukraine]*. Retrieved from: <http://un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/>.

29. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2017). *Osvitni prohramy. [Educational programs. Ministry of Education and Science of Ukraine]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>.

30. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2019). *Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven vyshchoi osvity, haluz znan 01 Osvita / Pedahohika, spetsialnist 017 Fizychno vykhovannia ta sport [Higher education standard of Ukraine: first (bachelor) level of higher education, field of knowledge 01 Education / Pedagogy, specialty 017 Physical education and sports]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/>.

31. *Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021]*. Retrieved from: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf.

32. Nepyivoda, V. P. (2013). *Pidsumky konferentsii OON z pidtrymnoho rozvytku yak osnova dlia podalshoho postupu mizhnarodnoho dovkilnoho prava [Results of the UN Conference on Supportive Development as a Basis for the Further Progress of International Environmental Law]*. *Naukovi zapysky – Proceedings*, Vol. 144-145. Yurydychni nauky, 92-95 Retrieved from: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2985/Nepyivoda_pidsumky_konferentsii_OON.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

33. NOK Ukrainy. (2019). *Olimpiiska khartiia [NOC of Ukraine. Olympic Charter]*. Retrieved from: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>.

34. Nosko, M. O., Harkusha, S. V., & Voiedilova, O. M. (2014). *Zdoroviazberezhvalni tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni [Health-saving technologies in physical education]: monograph*. Kyiv, Ukraine: SPD Chalchinska N. V.

35. Pohontseva, O. V., & Huida, O. H. (2018). *Hotovnist fakhivtsiv fizychnoi kultury zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy do vprovadzhennia prohramy «Sport zarady rozvytku» v umovakh reformuvannia systemy osvity ta derzhavnogo upravlinnia [Willingness of Physical Education Specialists of Secondary Educational Institutions of Ukraine to Implement the Sport for Development Program in the Conditions of Reforming the Education and Public Administration]*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova – Scientific*

journal of the National Pedagogical M. P. Dragomanov University, 3K(97), 416-419. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21784>.

36. Pometun, O. I. (2015). Pedahohichni zasady osvity dlia staloho rozvytku v ukrainskii shkoli [Pedagogical principles of education for sustainable development in the Ukrainian school]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 1, 171–182. Retrieved from: <http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/da3/da3aca9257a947a778b592276cdf1a7b.pdf>.

37. Pometun O. I., Pylypchatina L. M., & Sushchenko I. M. (2011). *Metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv z navchalnoho kursu za vyborom dlia uchniv 9 (10) klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Uroky dlia staloho rozvytku [Methodical manual for teachers of the elective course of choice for students of 9 (10) class of secondary schools. Lessons for sustainable development]*. Kyiv, Ukraine: Vydavnychi dim «Osvita».

38. Sabadash, S. Yu. (2011). Hlobalni problemy suchasnosti ta «Rymskyi klub» [Global Problems of Modernity and the Roman Club]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu. Filosofski nauky – Bulletin of Zhytomyr State University. Philosophical Sciences*, 57, 17-22. Retrieved from: http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/718/1/globalni_problemy.pdf.

39. Safranov, T. A., Hubanova, O. R., Shanina, T. P., & Prykhodko, V. Iu. (2014). Pidhotovka fakhivtsiv-ekolohiv dlia staloho rozvytku u vshchychkh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Training of ecologists for sustainable development in higher educational establishments of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy – Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine*, 24.11, 376-379. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2014_24.11_62.

40. Skyba, Yu. A. (2012). Metodolohichni funktsii osvity zbalansovanoho rozvytku [Methodological functions of education of balanced development]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Serii 16 : Tvorchia osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky – Scientific journal of the National Pedagogical M. P. Dragomanov University. Series 16: The Creative Personality of the Teacher: Problems of Theory and Practice*, 15, 59-65. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2012_15_14.

41. Sadovenko, A., Maslovska, L., Sereda, V., & Tymochko, T. (2011). *Stalyi rozvytok suspilstva: navchalnyi posibnyk [Sustainable development of society: a textbook]*. Kyiv, Ukraine.

42. Statiukha, H. O. Shakhnovskyi, A. M., Skladannyi, D. M., & Dzhyhyrei, I. M. (2011). Dosvid vprovadzhennia pryntsyypiv staloho rozvytku v pidhotuvannia fakhivtsiv z vshchoiu osvitoiu [Experience in implementing sustainable development principles in the training of higher education professionals]. *Visnyk Nats. tekhn. un-tu "KhPI" : zb. nauk. pr. Temat. vyp.: Novi rishennia v suchasnykh tekhnolohiiakh – Bulletin of the National. tech. Univ "KPI": coll. of sciences. Theme. - New solutions in modern technologies*, 58, 122-128. Retrieved from: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/15674>.

43. Sushchenko, L. P. (2002). Kontseptualni pidkhody do profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu [Conceptual

approaches to the professional training of future specialists in physical education and sports]. *Pedahohichni protses: teoriia i praktyka: Zb. nauk. pr. – The pedagogical process: theory and practice: Coll. Scientific works*, Kyiv, Ukraine: Naukovyi svit.

44. Khanova, O. V., & Skibina, S. O. (2017). Stalyi rozvytok krain YeS: metodyka y indykatory otsiniuvannia [Sustainable development in EU countries: evaluation methodology and indicators]. *Problemy ekonomiky – Problems of economy*, 3, 20-32. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2017_3_4.

45. Tsyhura, H. O. (2019). Pidhotovka studentiv fakultetu fizychnoho vykhovannia do osvithoi diialnosti z pytan staloho rozvytku [Preparing students of the Faculty of Physical Education for education on sustainable development]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H.Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium». Series: Pedagogical Sciences*, 3(159), 236-242. Retrieved from: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3477713>.

46. Cygura, G. A. Normativno-pravovye vozmozhnosti realizacii celej ustojchivogo razvitija specialistami fizicheskogo vospitaniya i sporta v Ukraine [Regulatory and legal possibilities of realization of the goals of sustainable development by specialists of physical education and sports in Ukraine]. *Fizicheskaja kul'tura i sport v sovremennom mire : k 70-letiju fakul'teta fizicheskoy kul'tury: sbornik nauchnyh statej – Physical Culture and Sports in the Modern World: on the 70th anniversary of the Faculty of Physical Education: collection of scientific articles.*/ ed. G. I. Narskin [et al.]. Homel, Republic of Belarus : F. Skoryna HSU. 559-565. Retrieved from: [http:// conference.gsu.by](http://conference.gsu.by).

47. Shapar, A. H. (2006). Pro Kontseptsiuu perekhodu Ukrainy do staloho rozvytku[On the Concept of Ukraine's Transition to Sustainable Development]. *Ekolohiia pryrodokorystuvannia – Ecology of nature management*, 9, 37-61.

48. Yunesko (2005). Rukovodstvo y rekomendatsyy po pereorientatsyy pedahohycheskoho obrazovannia na reshenye zadach ustoichyvoho razvytyia [Guidelines and recommendations for reorienting teacher education to address sustainability (rus)]. *Obrazovanye v ynteresakh ustoichyvoho razvytyia v deistvyi. Tekhnycheskyi dokument – Education for sustainable development in action. Technical Document*, 2, October 2005. ED.2005/WS/66, ED.2006/WS/62. Retrieved from: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000143370_rus/.

49. AGENDA 21 (1992). In: United Nations Conference on Environment & Development. [online] United Nation Sustainable Development. Retrieved from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.

50. Chen, X. C., Niu, J., Nakagami, K., Zhang, Q., Qian, X. P., & Nakajima, J. (2018). Green sports supporting a low-carbon society: inspiration from Japan. *International Journal of Global Warming*, 14(1), 61-80. Retrieved from: <http://doi.org/10.1504/IJGW.2018.10009445/>.

51. Dimitrova, A. (2019). Volunteering in Sport – a Potential Factor for Integration, Enhancing Education and Sustainable Development (2019). *Strategies for Policy in Science and Education-Strategii na Obrazovatel'nata i Nauchnata Politika*, 27(2), 196-206. Retrieved from:

https://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=1&SID=E4QBBsac4Mp8vvgZV7e&page=1&doc=1.

52. Imas, Y., & Yarmoliuk, O. (2017). Concept of Sustainable Development. Environment and Sport. XXI International Scientific Congress "Olympic Sport and Sport for All", Warsaw. Retrieved from: http://www.awf.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0005/38237/Abstract-book-11.09.pdf.

53. Higher Education in the Twenty-first Century Vision and Action (1998). World Conference on Higher Education. Paris: UNESCO. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000116345>.

54. Lynch, T. United Nations Sustainable Development Goals: Promoting health and well-being through physical education partnerships (2016). *Cogent Education*, 3. UNSP 1188469. Retrieved from: <http://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1188469>.

55. Learning from each other: achievements, challenges and the way forward - Report on progress in implementation of the UNECE Strategy for ESD (2007). (ECE/BELGRADE.CONF/2007/INF/3 - ECE/CEP/AC.13/2007/2). Retrieved from: <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2007/ece/ece.belgrade.conf.2007.inf.3.e.pdf>.

56. Leicht, A., Heiss, J., & Byun, W. J. (eds) (2018). Issues and Trends in Education for Sustainable Development. Paris: UNESCO. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261445>.

57. Osborne, R., & Batista, W. A. (2010). Physical Education in the Decade of Education for Sustainable Development. *Motriz-Revista de Educacao Fisica*, 16(1), 28-36. Retrieved from: https://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=3&SID=E4QBBsac4Mp8vvgZV7e&page=3&doc=23.

58. Our Common Future: Report of the World Commission Environment and Development (1987). World Commission on Environment and Development, Official Records of the General Assembly Forty-second Session, Supplement No. 25 (A/42/427). Retrieved from: <https://ambiente.files.wordpress.com/2011/03/brundtland-report-our-common-future.pdf>.

59. Perez-Ordas, R., Cebamanos, M. A., Nuviala, R., & Nuviala, A. (2019). Evaluation of Extracurricular Sports Activities as an Educational Element for Sustainable Development in Educational Institutions. *Sustainability*, 11(12). Article Number: 3474. Retrieved from: <http://doi.org/10.3390/su11123474>.

60. Rosa, P. F., Carvalhinho, L. A. D., & Soares, J. A. P. (2017). Nature Based Sports and Sustainable Development : Perspectives of Development and Governance *Movimento*, 23(1), 419-436. Retrieved from: https://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=8&SID=E4QBBsac4Mp8vvgZV7e&page=1&doc=2.

61. Sport as an enabler of sustainable development (2018). Resolution adopted by the General Assembly. A/RES/73/24. Retrieved from: <https://undocs.org/en/A/RES/73/24>.

62. Ten years of the UNECE Strategy for Education for Sustainable Development. Evaluation report on the implementation of the UNECE Strategy for Education for Sustainable Development from 2005 to 2015 (2016). UNITED NATIONS. New York and Geneva. Retrieved from: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/10_years_UNECE_Strategy_for_ESD.pdf.

63. UNECE. (2011). Learning for the future: Competences in Education for Sustainable Development (Geneva, April 7 and 8, 2011). ECE/CEP/AC.13/2011/6. Retrieved from: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/6thMeetSC/Learning%20for%20the%20Future%20Competences%20for%20Educators%20in%20ESD/ece.cep.ac.13.2011.6%20ADVANCED%20COPY.pdf>.

64. UNECE. Strategy for Education for Sustainable Development (2005). High-level Meeting [of Environment and Education Ministries, Vilnius, 17-18 March 2005]. [E/ECE/] CEP/AC.13/2005/3/Rev.1. Retrieved from: <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/cep/ac.13/cep.ac.13.2005.1.e.pdf>.

Abstracts

Halyna Tsyhura
Serhii Harkusha

Field of physical culture and sports as a perspective for education in the interests of sustainable development

The aim is to investigate the scale of physical education and sports professionals training and the prospects of their involvement into the implementation of education for sustainable development in Ukraine.

***Materials and methods:** information of the State Statistics Service of Ukraine on higher education institutions, register of educational activity subjects of the Ministry of Education and Science of Ukraine for training specialists in physical education and sports, specialties 014.11 "Secondary education (Physical education)" and 017 "Physical education and sports", educational programs for the bachelors training of specialties 014.11 "Secondary education (Physical education)" and 017 "Physical education and sports" has been analysed. Methods of comparative analysis and mathematical statistics were used to process the obtained data.*

***Results:** Each region of Ukraine has higher educational institutions that provide training for physical education and sports specialists. About 25% of higher educational institutions of the III-IV levels of accreditation provide the full version of educational programmes on their official sites. More than 50% of them provide information on the full or partial formation of competencies that allow graduates to pursue education for sustainable development according to the higher education standard in the specialty 017 "Physical education and sports". It is revealed that the*

formation of competencies that will allow further specialists of physical education and sports to implement a strategy of sustainable development is recommended only in the study of the following subjects: History of Ukraine, History of physical culture, Philosophy, Basics of Sociology and Political Science. It is suggested to revise and correct the matrix of compliance of program competencies with the components of the educational program and to amend the content of the programme in accordance with the educational standard.

Conclusions: *Education and sport are important prerequisites for ensuring the sustainable development of society. The physical education and sports professionals training in Ukraine is large-scale. More promising involvement of physical education and sports professionals in sustainable development education requires the successful formation of relevant competences according to the higher education standard of Ukraine in the specialty 017 "Physical Education and Sport". This requires educational programmes adjusting, sustainable development issues integrating into curricula, or introducing a separate course on such as "Basics of Sustainable Development".*

Key words: *sustainable development, education for sustainable development, physical education and sports specialists, higher educational institution, educational program, competence.*

Відомості про авторів:

Цигура Галина Олексіївна – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, докторант кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка.

Tsyhura Halyna – PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, doctoral student, Department of Pedagogy, Psychology and Methods of Physical Education T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"

E-mail: zygura.g@ukr.net

Гаркуша Сергій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка.

Harkusha Serhii – Doctor in Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Pedagogics, Pscychology and Methodics of Physical Education Department, T.H.Shevchenko National University “Chernihiv colehium”

E-mail: biomex@ukr.net